

DOCUMENTA-LO FUNCIONAMENTO DAS VELAS TRADICIONAIS

Por : Staffan Mörling & Xosefa Otero Patiño

“ Navegar a vela no era algo que habíamos aprendido. ¡ Era algo que sabíamos ! ”. Con estas palabras dun vello pescador, o antropólogo noruegués Asbjörn Klepp sintetiza a comunicación non verbal na tradición popular. Quere chamar a atención á destreza adquirida mediante a imitación. Fala tamén da práctica, que depende dos reflexos fisiolóxicos baseados na visión e nas sensacións de tipo motor e táctil. O estudio da aprendizaxe a través da imitación e a práctica, chámao Klepp a antropoloxía da cognición.

As observacións de Asbjörn Klepp pódense tomar por punto de partida ó intentar documenta-la vela de relinga galega. É a vela de cruz asimétrica, da que a prominente relinga de barlovento deulle a súa denominación popular. Co fin de coñecer-la experiencia desta vela dun home acostumado a gañarse a vida manexándoa, entrevistamos, no día de San Xosé de 1990, ó Sr. Manuel Otero Blanco, nacido na Illa de Ons en 1920. Residiu na Illa durante case toda a súa vida activa de pescador. Relatou o seguinte:

“ A mellor navegación coa dorna é con vento a un largo. A peor é con vento en popa, porque as ondas veñen

por riba da popa e poden afundir a embarcación. Se o vento é moito, hai que arria-la vela e vogar. Vírase a proa ó vento, e vaise de popa cara ó porto máis próximo, aproveitando a saseda.

Ou vaise aguantando así, ata que a tormenta pase.

Se a dorna envorca, non se pode facer nada; o que hai que facer é poñerse moi tranquilo. A dorna segue envorcando coas ondas, dando volta tras envorcar. Para parala de envorcar, hai que quitarlle a vela e botar o pao abaixo. Cóllese a vela, e téndese pola proa. A vela así aguanta a dorna coa proa ó vento, e un pode meterse dentro dela. Pero hai que agochase na pana, ata que a auga chegue a un á boca, para que a dorna poda con un. Se un se pon de pé a dorna vaise e envorca. Hai que esperar así a que un atraque nun sitio, a que veñan a recoller a un. Eu envorqueei dúas veces, e unha delas estiven na auga dúas horas, antes de que me recolleran.

Navégase a vela todo o ano, pola necesidade de ir a buscar víveres. Algo me ensinou a navegar a vela o meu pai, pero a maior práctica collina só, en base á experiencia.

Nunca se levaba lastre na dorna, porque con lastre sería máis acometida co mar e o vento. Como mellor navegaba era a casco libre. Nunha regata, é preferible ser dous, por facer o compañeiro a manobra coa vela na volta. Arríase a vela, ata quedar un cuarto de vela sen arriar. Se hai moito vento, arríase case toda. A escota pásase á proa do pao, e o patrón ten que ir a recollela á pana do medio. Como máximo leva dous minutos.

Na pana do medio era onde se levaba a carga; saquetas de millo para o muíño. Ademais da carga, levábase como máximo a unha soa persoa.

De aproveitarse de bolina, de aproveitar os puntos escasos de vento, a dorna era como calquera deses iates que hai.

“A mellor navegación coa dorna é co vento a un largo”. Navegando deste modo, o Sr. Manuel Otero Blanco, na súa dorna LEONISA, vén da pesca do polbo un día de primavera de 1965. Staffan Mörling.

A Terraza BUEU

Cando fai moito vento e non hai máis rizos que tomar, engánchase unha sortella ou dúas das que aguantan a vela á relinga de barlovento. Chámase navegar cun bolso. Só se pode facer con vento en popa.

Achegándose á praia para vara-la Dorna

Se se navega co vento a un largo e un solta a caña do temón, a dorna apróase ó vento e cólleo da mala e tumba. Cun vento normal, levaba dúas horas da Illa a Bueu. Navegábase ata Pontevedra, á Moureira.

O patrón sabe cando hai que meter o corredor na auga e cando non. Eu facía escorar moito a dorna. Se co mesmo vento non vai escorada, a dorna anda máis. Cando máis escorada vai a dorna, é cando vai de bolina. A vara de portar é necesaria sempre, para tódalas consecuencias. É para abri-la vela ó vento e para evita-los tiróns. A vara "cruzada en popa" ponse de botavara co vento en popa.

Cando hai moito vento de bolina, a dorna levanta a popa, perde a estabilidade de popa e mete a proa "de fusiño", de escora, e é así como a dorna vaise, se envorca. Por esa moita escora, o temón perde a estabilidade. Do medio para popa, ¡ Que a dorna vaia suspendida na auga ! O temón é a suxeición da dorna ”.

Nas afirmacións sobre como colleu a práctica de navegar a vela e como o patrón sabe cando hai que meter o corredor na auga ou non,

Manuel Otero Blanco ofrece exemplos da área estudiada pola antropoloxía da cognición.

Un día de verán de 1998, oín a un veciño da Illa dicir: “ Os vellos de antes coñecían o vento máis ben”. Xosefa explicoume en que consistía este coñecemento do vento. Manifestábase nas viaxes das dornas a Bueu e no seu regreso a Ons. Para ir a Bueu, as pequenas embarcacións aproveitaban “o vento de fóra”. Chamábase así a brisa da tarde, que dende o océano sopraba dereito cara ó interior da ría. Ó volver á Illa, non se optaba por esta ruta directa, para que as dornas non tiveran que “ceñir” contra as ondas grandes, que viñan do mar aberto. En lugar diso, as dornas, ó saír de Bueu, poñían rumbo a Cabicastro, e a continuación seguían a costa do Salnés ata a Lanzada, máis ou menos. Só ó chegar a este punto emprendían a travesía a Ons, xustamente onde máis reducida era a extensión de mar que había que cruzar, dada a proximidade da Illa á Lanzada. Con esta ruta aproveitábase tamén o abrigo da mesma Illa contra as ondas do océano. Se facía norte, a terra do Salnés así mesmo ofrecía abrigo contra este vento.

Este é outro exemplo da antropoloxía cognitiva; de como o mariñeiro, polo camiño da experiencia, daba cos mellores procedementos, sen necesidade de que alguén lle dera clases ó respecto.

Dorna polbeira varada na praia

BUEU

Leña Verde
ZONA PEATONAL BANDA DO RÍO

Teléfono: 986 323 483